

8. Русанівський В. Мовна картина в етнокультурній парадигмі / В. Русанівський // Мовознавство. – 2004. – № 4. – С. 3–9.

9. Сологуб Н. Поняття «індивідуальний стиль письменника» в контексті сучасної лінгвістики / Н. Сологуб // Наук. вісн. Чернів. ун-ту. – Чернівці: Рута, 2001. – Вип. 117/118: Слов'ян. філологія. – С. 34–38.

Стаття надійшла до редакції 18.10.2016 р.

УДК 811.161.2'373.2

Ольга Шульган

(Тернопільський кооперативний торговельно-економічний коледж)

СЛОВОТВІРНО-СТРУКТУРНІ МОДЕЛІ ПЕРЕЙМЕНОВАНИХ ОЙКОНІМІВ УКРАЇНИ ХХ СТ.

Статтю присвячено дослідженню словотвірних моделей ойконімів України, які були штучно створені у 40-х рр. ХХ ст. Назви поселень проаналізовано за чотирима принципами номінацій, виділених Д. Г. Бучком. Звернено увагу на питомі архаїчні форманти, а також на нові, яким віддавалася перевага під час перейменувань повоєнного періоду.

Ключові слова: ойконімія, перейменування, принцип номінації, словотвірно-структурна модель.

Ольга Шульган. СЛОВООБРАЗОВАТЕЛЬНО-СТРУКТУРНЫЕ МОДЕЛИ ПЕРЕИМЕНОВАНЫХ ОЙКОНИМОВ ХХ В.

Статья посвящена исследованию словообразовательно-структурных моделей ойконимов Украины, которые были искусственно созданы в 40-х гг. ХХ в. Названия поселений проанализированы по четырем принципам номинаций, выделенных Д. Г. Бучко. Акцентировано внимание на архаических формантах, а также на новых, которые доминировали у названиях послевоенного периода.

Ключевые слова: ойконимия, переименование, принцип номинации, словообразовательно-структурная модель.

Olha Shulhan. THE WORD-FORMATION-STRUCTURAL MODELS OF THE RENAMING OIKONYMIES OF THE XX CENTURY

The article investigates the word building and structural models of oykonymies of Ukraine that were artificially created in the 40's. XX century. The names of settlements are analyzed according to the four principles of nomination allocated by Dmytro Buchko. Attention is paid to specific archaic formants as well as new, which had preference in names of the post-war period.

Keywords: oikonymy, renaming, principle of nomination, word-formation-structural model.

Одним із важливих завдань сучасної ономастики є вивчення номенів поселень з точки зору територіальної та кількісної репрезентації їх найбільш значущих і найдавніших словотвірних типів у різні історичні періоди.

Давно відомо, що суттєву різницю щодо кількості та специфіки словотвірних моделей ойконімів та відображення в них особливостей природно-географічного середовища демонструє ойконімія територій, системи номінацій якої є різними за часом, способом їх освоєння та заселення. Якщо певний регіон України за часом заселення є архаїчним, то, зрозуміло, що і його ойконімна система є багатшою та різноманітнішою, а отже, в ній буде кількісно більше архаїчних моделей.

Виходячи з цих положень, ми поставили за мету дослідити словотвірну структуру ойконімів України під час перейменування 1946 р. та охарактеризувати їх згідно з принципами номінацій, виділених свого часу авторитетним ономастом Д. Г. Бучком.

Так, спостереження дають можливість стверджувати, що в доволі складній та різноманітній системі словотвірно-структурних моделей назв поселень України можна виокремити:

- найдавніші зальнослов'янські типи топонімів на: **-jь, -ичі, -ів (-ов), -ани (-яни), -ин* та ін.;

- власне східнослов'янські й українські моделі ойконімів на: *-инці, -івка, -івці, -иха, -щина, -увата, -уватка* тощо.

Іншими словами, ойконімія кожного регіону України нараховує різну кількість словотвірно-структурних моделей. За даними багатьох досліджень, їхня продуктивність і час формування на кожній території безпосередньо залежать від періоду заселення таких теренів та збереження (фіксації) на них первісних топонімів.

Відомий український ономаст Д. Г. Бучко тривалий час вивчав ойконімію України і дійшов до висновку, що називання поселень на давно заселених територіях здійснювалося за чотирма принципами:

1. Номінація поселення через відображення у його основі іменування окремої особи або ж групи осіб.

2. Номінація поселення через відображення у його назві зв'язку з назвами сусідніх географічних об'єктів.

3. Номінація поселення через відображення у його назві індивідуальних ознак самого населеного пункту.

4. Номінація поселення через відображення у його назві економічно-виробничих, суспільно-політичних факторів і пам'ятковості (називання поселень на честь відомих людей, подій та ін.) [1, с. 365].

Ці принципи яскраво репрезентують топоніми давно заселених західних регіонів України, як-от: територія Закарпаття, Буковини, колишнього Галицько-Волинського князівства, Поділля. Такими ж давніми є територія північно-центральної частини України: Волинь, Київщина, Чернігівщина. В ойконімії цих архаїчних за часом заселення земель представлені давні спільнослов'янські словотвірно-структурні моделі, формування деяких із них відбулось ще у стародавню українську добу. Сюди належать номени на **-jь*: *Теребовля* (Тр.), *Ковель* (Вл.), *Путивль* (См.), *Гостомель* (Кв.), *Хорол* (Пл.); *-ичі* (< **-itji*): *Дмитровичі* (Кв.), *Чоповичі* (Жт.), *-ани*: *Перемишляни* (Лв.), *Бережани* (Тр.), *Драгомирчани* (І-Ф.), *Глиняни* (Лв.), *Вільшани* (Хрк.); *-ов* (> *-ів*): *Заболотів* (І-Ф.), *Немирів* (Лв.), *Зборів* (Тр.), *Болохів* (І-Ф.); *-ин*: *Яготин* (Кв.), *Хотин* (Чрн.), *Лебедин* (См.), *Козятин* (Вн.), *Буритин* (І-Ф.); *-ськ (-цьк)*: *Старобільськ* (Лг.), *Камінь-Каширський* (Вл.), *Кам'янець-Подільський* (Хм.), *Куп'янськ* (Хрк.), *Монастирська* (Тр.); *-иця*: *Брониця* (Вл.), *Торговиця* (Рв.), *Городниця* (Жт.), *Бережниця* (Рв.), *Ягільниця* (Тр.); *-івці* (< **-ovci*), *-инці* (< **-inci*): *Дунаївці* (Хм.), *Вашиківці* (Чрн.), *Путивці* (Пл.), *Моринці* (Чрк.), *Негринці* (Чрн.); на *-и / -і*: *Новаки* (Пл.), *Козаки* (Чрн.), *Шишаки* (Пл.), *Ков'яги* (Хрк.), *Чорнухи* (Пл.); *-но*: *Дубно* (Рв.), *Хоросно* (Лв.); *-щин-а*: *Козельщина* (Пл.), *Бойківщина* (Чрг.), *Корещина* (Пл.), *Сахновщина* (Хрк.), *Несонівщина* (Пл.), *Лугівщина* (Вл.); *-их-а*: *Годиха* (Жт.), *Кайдачиха* (Вн.) тощо [2; 3].

До новозаселених земель можемо віднести південно-східні й південні області України. Ця територія протягом не одного століття слугувала "домом" для численних кочових племен, серед яких: гуни, печеніги, хозари, обри, половці та ін., а у пізніший період (приблизно з XIII ст.) ці землі зазнавали постійних спустошень через набіги татаро-монгольських орд. Ойконімія новозаселених земель є порівняно одноманітною, оскільки в основі назв поселень спостерігаємо суттєво меншу кількість словотвірних моделей. Крім того, серед них відсутні давні назви на **-jь, -ськ, -ин, -ів, -ичі, -инці, -івці* та ін. Домінують тут назви на *-івк-а*, на *-ов-е* та субстантивовані прикметникові форми, наприклад: *Кадіївка* (Лг.), *Доманівка* (Мк.), *Кириківка* (См.), *Біляївка* (Од.), *Горлівка* (Дн.), *Рубанівка* (Хрс.), *Карнаухівка* (Днп.), *Кечичівка* (Хрк.) тощо; *Курахово* (Дн.), *Лотикове* (Лг.), *Синельникове* (Днп.), *Суворове* (Од.), *Чапаєве*

(Хрк.), *Іларіонове* (Днп.), *Вахрушеве* (Лг.) і т.п.; *Придніпровське* (Днп.), *Дніпрорудне* (Зп.), *Благодатне* (Дн.), *Гірницьке* (Днп.) та ін. [3]. Загалом два-три типи ойконімів на пізніше заселених територіях можуть складати більше 50% від усіх місцевих назв поселень.

На прикладі ойконімії України значно пізнішого часового проміжку – ХХ ст. (зокрема створених чи дещо змінених, переважно радянською владою, номінацій поселень) – спробуємо показати, як репрезентуються виділені Д. Г. Бучком принципи номінацій на давно заселених територіях порівняно з новозаселеними і за допомогою яких словотвірні-структурні моделі у більшості випадків перейменовували чи змінювали назви населених пунктів.

Треба зауважити, що більшість перейменованих поселень – це як давні села, хутори та містечка України, так і засновані відносно пізно – на початку ХХ ст. – населені пункти.

Особливістю новожитньої ойконімії цього періоду є те, що влада здебільшого впорядковувала її за допомогою українських та російських онімних лексем зі спеціально підведеним під назву ідеологічним підґрунтям радянської епохи. Із цього погляду, як вже зазначалось на початку нашої розвідки, найбільше перейменувань припадає на повоєнний період, зокрема на 1946 р.

Наш аналіз дозволяє виділити серед них кілька номінаційних груп, а саме:

1. Назви поселень, в основі яких відображено імена окремих людей чи групи осіб.

Цю групу складають назви поселень, що містять вказівку на відбиття в них імені особи / осіб, які певним чином пов'язані з населеним пунктом, або ж містять юридичну констатацію належності поселення конкретній особі.

Для ойконімії давно заселених теренів України ця належність виражалася за допомогою таких словотвірних суфіксів, як: **-jь (*-j-e, *-j-a), -ин (-ине), -ів (-ове), -івк-а, -их-а, -щин-а* та ін.

Можемо стверджувати, що зазначені суфікси використовуються в назвах поселень майже всіх областей тодішньої УРСР для вираження належності, що відображено в поданих нижче “нових” ойконімах, з-поміж яких: *Бруслинівка* (Вн.), *Тарасівка* (І-Ф.), *Яблунівка* (Кв.), *Костилівка* (Зк.); *Улянів* (Вл.), *Андрієво-Іванів* (Пл.), *Піднагачів* (Лв.). *Верхній Іванів* (Тр.); *Некрасове* (Вн.), *Шевченкове* (Днп.), *Жукове* (Тр.), *Братове* (Зк.); *Малий Щенятин* (Чрг.), *Журавлине* (Вл.), *Пилятин* (Чрг.), *Боратин* (Вл.) тощо [6].

Характерно, що серед т.зв. нових ойконімів ми не виявили жодної назви на *-их-а* та *-(щ)ин-а*. Зазначимо, що основна функція дериватів із суфіксом *-их-а / -їх-а* у східнослов'янських мовах – це вказівка на дружину за іменем її чоловіка: *Панталиха, Горпиниха, Василича* тощо. Цей формант, який виражає значення належності, перейшов із антропонімії в ойконімію і став характерним для утворення назв переважно невеликих населених пунктів. У середині ХХ ст. кількість ННП із цим афіксом різко зменшилася, що, очевидно, пов'язано з ліквідацією хуторів та адміністративним приєднанням невеликих сіл до більших. Подібні назви вже значилися в адміністративно-територіальних довідниках.

Також серед перейменованих назв 40-х рр. минулого століття ми виявили велику кількість плюральних ойконімів на *-и / -і*, які сьогодні прийнято називати *відродинними*. Для прикладу, наведемо такі новотвори: *Закутки* (Лв.), *Новохатки* (Од.), *Кривулі* (Лв.), *Літки* (Чрг.), *Підліски* (І-Ф.), *Майдани* (Лв.), *Грушки* (Жт.), *Вапняки* (Лв.), *Тополі* (Пл.), *Малі Сірники* (Лв.), *Липки* (Хм.), *Лужки* (Лв.), *Кургани* (Днп.), *Хатки* (Лв.), *Стоходи* (Вл.), *Бузулуки* (Днп.) та ін. [6].

До цієї групи номенів варто віднести і *патронімні*, і *родинні* назви, перші з яких утворюються переважно за допомогою суфіксів *-ич-і, -івц-і, -инц-і*, наприклад: *Ільківці* (Зк.), *Нові Юрківці* (Чрн.), *Юлівці* (Зк.), *Їжівці* (Чрн.), *Йосипівці* (Вн.); *Норинці* (Жт.), *Загатинці* (Рв.), *Дротинці* (Зк.) тощо [1947]. Множинні ойконіми на *-ани / -яни* мотивовані відапелятивними назвами людей, що свого часу першими оселилися на цих територіях, або ж від назв осель, з яких вони переселилися. Характерно, що в новотворах радянської епохи також наявні названі вище словотвірні моделі: *Комишани* (Хрс.), *Залужани* (Лв.), *Дніпряни* (Хрс.), *Вільшани* (Вл.), *Озеряни* (Хрс.), *Бережани* (Лв.), *Дубляни* (Рв.), *Прибужани* (Мк.), *Окняни* (І-Ф.), *Прилужани* (Лв.) тощо [6].

Враховуючи лексичний аспект, важливо зазначити, що перейменовувались також населені пункти, в основі яких були антропоніми й не православного календаря, тобто іншомовні. Ймовірно, це були імена засновників поселень. За допомогою різних словотвірних формантів хутори, села, містечка України номінувалися по-новому, найчастіше – за допомогою українських традиційних імен, які не завжди були реальними відповідниками до іншомовних: *Андрашівці* перейменовано на *Андріївку* (Зк.), *Анелівку* – на *Ганнівку* (Рв.), *Барбарівку* – на *Варварівку* (Вн., Вл., Жт., Хм.), *Геленін* – на *Оленине* (Вл.), *Геленівку* – на *Оленівку* (Вл.), *Юськовичі* – на *Йосипівку* (Лв.), *Еразимівку* – на *Гарасимівку* (Вн.), *Єсепівку* – на *Йосипівку* (Жт.), *Енківці* – на *Ільківці* (Зк.), *Зосин* – на *Софійн* (Вл.), *Янки* – на *Іванівку* (Лв.), *Штефани* – на *Степанівку* (Чрн.) і под. [6].

З еколінгвістичної точки зору фіксуємо невідповідність як щодо лексики, так і граматики та словотвору.

Отже, за першим принципом назви поселень на території колишньої УРСР утворювалися, проте їх була незначна кількість. Зауважимо, що перевага все ж таки віддавалася словотвірній моделі на *-івк-а*, що характеризує ойконіми як відродінні. Однак чіткої належності поселення до його засновника чи іменування ми не простежили. Зазначимо, що нові ойконіми в основному були невмотивованими.

2. Другий принцип номінації поселення – це підкреслення відношення іменованого об'єкта до навколишніх, ближніх та інших віддалених об'єктів.

Зауважимо, що цей спосіб назовництва реалізується різними шляхами. Зупинимося на тих із них, які використовували радянські функціонери у 40-х рр.

При адміністративному перейменуванні населених пунктів часто застосовували перенесення назви сусіднього (більшою мірою широко відомого, конкретного) поселення або навіть місцевості з давньою історією заселення. При такому типі номінації хаотично використовувалися різні словотвірно-структурні моделі. Бралися до уваги також назви реальних навколишнього ландшафту: водойм, ландшафтно-рельєфних об'єктів (ліси, пагорби, урвища, пасовища тощо), суміжних населених пунктів та ін.

Що ж стосується загальних та окремих назв гідрооб'єктів (струмків, озер, рік, морів), то серед штучно створених номінацій знаходимо такі приклади, як: *Придністрянський* (Лв.), *Струмок* (Од.), *Надбузьке* (Мк.), *Водяний* (Дн.), *Чистоводне* (Од.), *Придніпрянський* (Днп.), *Прилиманське* (Од.), *Озернянка* (Жт.), *Лиманське* (Од.), *Брід* (Вл.), *Приморське* (Дн.), *Заболотний* (Тр.), *Безводне* (Вн.), *Надлиманське* (Од.), *Гребля* (Вн.) та ін. [6].

Фіксуємо також ойконіми, мотивовані назвами ландшафтно-рельєфних об'єктів (прості, складені – рідше складні – форми номенів), наприклад: *Зелений Яр* (Од.), *Червоногірка* (Зп.), *Горбок* (Зк.), *Кам'янське* (Жт.), *Степовий* (Хрк.), *Долина* (Зп.), *Краснодолинський* (Лв.), *Гайовий* (Од.), *Підгірний* (Тр.), *Доброкам'янка* (Зп.), *Ярівка* (Вл.), *Курган* (Од.) і т. п. [6].

Часто номінація поселення, здійснювана радянськими функціонерами, зводилась до того, що населені пункти отримували вже відомі назви. Такі ойконіми, як правило, мають демінутивну форму, тобто вони вказують на перенесення назви з іншої, більш відомої та попередньо заселеної території. Це засвічують такі назви: *Берестечко* (І-Ф.), *Підгайці* (Кр.), *Борщівка* (Вл.), *Ново-Полтавка* (Зп.), *Золотий Потік* (Лв.), *Рівне* (Хрс.), *Полтавка* (Мк.), *Обухівка* (Мк.), *Самарівка* (Днп.), *Волочиськ* (Хм.) тощо [6]. Спостерігаємо, що при перенесенні назви з одного поселення на інше (суміжне) відбувалося ускладнення форми певним суфіксом, унаслідок чого виникали складні назви, першим компонентом яких переважно виступав атрибутив *ново-*.

Крім того, при перейменуванні нові ойконіми були омонімічними з назвами окремих, характерних щодо місцевості та відомих місцевому населенню, об'єктів. Такими виступають ННП *Піщане* (Од.), *Залізничний* (Лв.), *Курган* (Од.), *Мінеральне* (Зк.), *Мостове* (Мк.), *Затока* (Од.), *Кринички* (Жт.), *Брід* (Од.), *Кургани* (Днп.), *Радгоспний* (Хрк.), *Майдан* (Рв.) та ін. [6].

3. Третій принцип номінації – відображення в назвах іменованих поселень їхніх характерних ознак.

Цей принцип називання населених пунктів, як показав аналіз, зазвичай реалізується через конкретні способи номінації. Не стали тут винятком і нові назви поселень із взятого нами часового проміжку 40-х рр. ХХ ст. Ми аналізуємо до певної міри штучні (спеціально придумані) назви поселень України минулої доби, які вони отримали після перейменувань, здійснених радянськими функціонерами, а не фахівцями-географами, істориками чи ономастами.

Першим способом втілення цього номінативного принципу було відображення в назвах хуторів, сіл, селищ та міст вказівки на тип поселення. Це засвідчують такі ойконіми: *Добросілля* (Зк.), *Новосілка* (Лв.), *Воля* (Вл.), *Красносілка* (Од.), *Новоселівка* (Мк.), *Дворище* (Лв.), *Оселівка* (Чрн.), *Новосілки* (Вл.), *Малосілка* (Лв.), *Новоселиця* (Рв.), *Подвір'ївка* (Чрн.), *Ясногородка* (Од.), *Великосілля* (Лв.), *Малохатка* (Лг.) й ін. [6]. Сюди ж належить і низка складених назв, опорний компонент у яких вказує на тип населеного пункту, наприклад: *Велика Новосілка* (Дн.), *Велика Воля* (Лв.), *Красна Слобідка* (Кв.), *Мала Слобідка* (Хм.), *Великі Новосілки* (Лв.), *Новосілки Другі* (Вл.), *Горішня Посада* (Лв.), *Воля-Свійчівська* (Вл.), *П'ятихатки* (Днп.) тощо [6].

Другий спосіб цього принципу номінації НП реалізується з урахуванням характерних ознак самого поселення (або ж місцевості, на якій воно розташоване) у формі субстантивованих прикметників, що вказують на:

а) ознаку місця локації населеного пункту, його форму, призначення, розмір і под.: *Веселий* (См.), *Степовий* (Зп.), *Зарічне* (Рв.), *Залісний* (Лв.), *Міжлісне* (Тр.), *Широке* (Мк.), *Підхатний* (Вл.), *Шахтарське* (Днп.), *Центральне* (Мк.), *Підгороднє* (Лв.), *Польове* (Од.), *Водяне* (Зп.), *Рівне* (Мк.), *Очеретне* (Тр.), *Дільниче* (Мк.), *Степове* (Пл.), *Лісове* (Мк.), *Середнє* (Лв.), *Садове* (Од.), *Надійне* (Зк.) [6];

б) відношення названого об'єкта до сусіднього (суміжного) чи дещо віддаленого населеного пункту чи окремого об'єкта, що є на території поселення, а також і до населеного пункту в межах регіону чи навіть країни, наприклад: *Стрілецьке* (Лв.), *Саренкове* (Од.), *Петровський* (См.), *Запорізьке* (Хрс.), *Тетерівське* (Кв.), *Чабанське* (Од.), *Гвардійське* (Хм.), *Надліманське* (Од.), *Чернецький* (См.), *Шевченкове* (Хрк.), *Закорчицьке* (Рв.), *Бугове* (Од.), *Білгород-Дністровський* (Од.), *Амвросіївський* (Лв.), *Київський* (Мк.), *Новгородоцьке* (Жт.), *Ново-Котовське* (Вл.), *Дарницький* (Вл.), *Бережанський* (Чрн.) та ін. [6].

Характерною ознакою цих номенів є використання у їхньому творенні посесивно-релятивних суфіксів: **-ов-**, **-ськ-**, **-зьк-**.

До третього принципу належить також перенесення найменувань сакральних об'єктів (храмів, церков) на той населений пункт, у якому знаходилися останні. Проте радянська влада при перейменуванні свідомо викоринювала назви поселень, в яких була хоч якась вказівка на релігію, тому з ойконімії карти України в 1946 р. були вилучені такі номени: *Бискупичі* (Вл.), *Долишній Іспас* (І-Ф.), *Ксендзівка* (Кв.), *Ксьондзики* (Лв.), *Ксьондзівка* (Од.), *Попівка* (Дн.), *Попова Слобода* (См.), *Хрестовоздвиженка* (Хрс.) тощо [6]. У довіднику 1947 р. знаходимо також і дві нові назви з частково релігійною семантикою – *Боголюбський* (Вл.), *Зацерквин* (Лв.) [6].

Третій принцип номінації реалізується і через вказівку на етнічну належність більшості жителів поселення. Як уже зазначалось, назви поселень, що своєю семантикою вказували на інші національності – поляків, чехів, угорців, кримських татар, болгар, греків, вірменів та ін. – змінювали. Це стосувалось навіть етноніма “руський”, оскільки з його вилученням із ойконімії зникла вказівка на давню історію України-Руси, а перевага, зрозуміло, віддавалась Росії (РРФСР) у складі тодішнього СРСР. Внаслідок цього ми отримали такі новотвори: *Миколаївка-Новоросійська* (Од.), *Ново-Українка* (Зп.), *Кірово-Українське* (Кр.), *Ново-Український* (Зп.) тощо [6]. Навіть на території Кримської області (тоді ще в складі РРФСР) у цей же період серед новотворів знаходимо схожі назви НП: *Українка*, *Українське*, *Руське* (АРК) [4; 5].

4. Четвертий принцип номінації – відображення у “штучних” ойконімічних новотворах суспільно-політичних, економічно-виробничих чинників та меморіальності (називання поселень на честь відомих особистостей, історичних подій тощо).

Цей принцип реалізується через відображення в ойконімах різних типів господарської діяльності, з-поміж яких ручна та машинна промисловість. Різноманітні народні промисли були поширеними у попередні століття і, відповідно, їхні назви відбиті в давно заселених об'єктах (хуторах, селах, містечках). У 40-х рр. такі назви змінювали: *Буду Ободзинську* замінено на *Ободівку* (Жт.), *Будзи* – на *Барвінкове* (Од.), *Демню Ляховицьку* – на *Заграбівку* (Лв.), *Гуту Генріхівську* – на *Гутянський* (Жт.), *Демню* – на *Димівку* (Лв.) тощо [6].

Проте серед перейменувань трапляються й номени, які є дещо видозміненими (порівняно з попередніми), та все ж таки відображають як давній рід діяльності мешканців населених пунктів, так і вказують на нові технологічні, сільськогосподарські чи рекреаційні реалії. Сюди належать такі ойконіми, як-от: *Середній Майдан* (Чрн.), *Курортне* (Од.), *Гута* (Лв.), *Майдан* (Рв.), *Гутище* (Лв.), *Самоткань* (Днп.), *Брага* (Вл.), *Вуглярка* (Лв.), *Залізничне* (Вл.), *Сіножаті* (Хм.), *Молочне* (Зп.), *Залізний* (Лв.), *Зерновий* (Дн.), *Виноградне* (Зп.), *Курортне* (Хрк.), *Садовий* (Дн.), *Старий Майдан* (Хм.), *Тракторне* (Зп.), *Мазарня* (Лв.), *Дачне* (Хрк.), *Шахтарське* (Дн.), *Рудня* (Жт.) тощо [6].

Ми вже згадували, що населені пункти іменували на честь ідеологів комунізму, натхненників та організаторів жовтневого перевороту 1917 р., різного рангу військових, а також російських партійних функціонерів. Після повоєнних змін в ойконімії УРСР серед пам'яткових назв знаходимо і поодинокі найменування, що вказують на імена видатних постатей в історії науки, державності, культури не тільки українського (серед українських відомих постатей перевага надавалась Т. Г. Шевченку), а й російського народів: *Шевченкове* (Дн., Хрк., Од., Пл., І-Ф., Днп., Тр.), *Шевченківський* (Лв., Хрс.), *Шевченків* (Кр.), *Шевченка* (Мк.), *ім. Коцюбинського* (Кв.), *Івана Франка* (Лв.), *Хмельницьке* (Вл.), *Хмельницького* (Зп.), *Лихачове* (Хрк.), *Мечнікове* (Хрк.) [6].

Значну кількість новотворів 40-х рр. складають ойконіми на *-ове, -еве*, які теж, очевидно, варто кваліфікувати як пам'яткові: *Клинове* (Зк.), *Манжурове* (Од.), *Хмільове* (Лв.), *Братове* (Зк.), *Благодієве* (Од.), *Кірове* (Хрк., Хрс., Пл.), *Василькове* (Пл.), *Ониськове* (Од.), *Куйбишеве* (Хрс.), *Куликове* (Пл.), *Кутузовка* (Зп.) та ін. [6]. Найбільше новотворів (за вказаними словотвірними моделями), як показали наші спостереження, припадає на Закарпатську область.

Четвертий принцип номінації здебільшого реалізується за посередництвом нових ойконімів, у яких використовуються ідеологеми – загальні назви, які є прямою вказівкою на нову ідеологію та тодішні здобутки радянського управлінського апарату. Це засвідчують такі ідеологеми-новотвори ХХ століття, як: *Вільний* (Зп.), *Благодатівка* (Лв.), *Заможне* (Зп.), *Зоря* (Кв., Од.), *Жовтневе* (Чрг., Кв., Тр., Хм.), *Переможне* (Лг., Од.), *Дружелюбівка* (Днп.), *Зоряний* (Пл.), *Урожайне* (Зп.), *Надеждівка* (Дн.), *Дзвінкове* (Зк.), *Добра Надія* (Од.), *Першотравневе* (Од.), *Благодатний* (Зп.), *Желанне* (Дн.), *Квітневе* (Кв.), *Добропіль* (Днп.), *Зразковий* (Зп.), *Перемога* (Од.) і под. [6].

Загалом більшість ойконімів, наведених у довіднику АТП 1947 р., важко віднести до конкретного з названих чотирьох принципів номінації, оскільки значну частину нових номінацій утворено штучно, під впливом, наприклад, російської словотвірної ойконімійної моделі на *-к(а)*, тобто без урахування традицій номінації в Україні. Тому нез'ясованим (не адаптованим на українському мовному ґрунті) залишається їх семантичне та словотвірне значення: *Зеленянка* (Вн.), *Лужанка* (Од.), *Знам'янка* (Мк.), *Почапка* (Рв.), *Зарічанка* (Хм.), *Кутянка* (Рв.), *Красноярка* (Мк.), *Любомирка* (Од.), *Полтавка* (Зп.), *Криничанка* (Хрс.), *Терноватка* (Хрк.), *Веснянка* (Зп.), *Лисянка* (Мк.) та ін. [6].

Після перейменувань 40-х рр. ойконімія України втратила чимало давніх назв поселень, що репрезентували архаїчний словотвір ойконімів. Це, зокрема, такі номени, як: *Анталівці* (Зк.), *Баранчичі* (Лв.), *Бискупичі* (Вл.), *Берків* (Чрг.), *Брустів* (Зк.), *Жолків* (Лв.), *Гетін* (Зк.), *Бригідин* (Лв.), *Губин* (Вл.), *Британи* (Чрг.), *Берки* (Лв.), *Жлоби* (Лв.), *Велдіж* (*-*ж*) (І-Ф.), *Жолонь* (*-*ж*) (Жт.), *Груд* (*-*ж*) (Лв.), *Війтівці* (Жт.), *Водзінськ* (Вл.), *Гороховиська* (Вл.), *Волиця* (Лв.), *Романовщина* (См.) тощо [6].

Сказане вище дає нам усі підстави зробити висновок, що численні перейменування населених пунктів України, здійснені в 1946 р., торкнулися (на жаль, це було зроблено свідомо)

назв поселень із архаїчними моделями: **-jь (*-je, *-ja), -ів (-ов), -иця, -ин, -ичі, -івці, -ани, -инці*. Характерним для ойконімії України повоєнного періоду (зокрема, для ойконімів усіх регіонів, що входили до складу тодішньої УРСР) є назви поселень на *-ка, -івка*. Бачимо, що перевага надавалася назвам у формі відапелятивних субстантивованих прикметників.

Загалом здійснений аналіз принципів і способів номінації при перейменуванні давніх населених пунктів України засвідчує, що радянський адміністративно-канцелярійний апарат не дотримувався наукових принципів назовництва та збереження автентичності назв поселень. Ключовим для радянських функціонерів був ідеологічний фактор. Це проявляється як у наявності значної кількості меморіальних назв, так і штучно створених найменувань хуторів, сіл, селищ та міст України. Базовими словотвірними моделями при творенні нових назв слугували форманти *-івка (-овка), -ине, -ове*, а також не адаптовані до українського мовного ґрунту афіксальні морфеми.

У подальших наукових розвідках предметом аналізу можуть стати назви населених пунктів України, починаючи з початку ХХ ст., зафіксовані у довідниках пізнішого періоду. Це дасть змогу простежити та підтвердити архаїчність ойконімних моделей окремих регіонів нашої країни, а також проаналізувати відносну новизну та виявити “штучність” назв поселень, які свідомо перейменовували у радянський період.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бучко Д. Г. Особливості номінації поселень на новозаселеній території (на матеріалі ойконімії Миколаївщини) / Д. Г. Бучко // Історична та сучасна ономастика: Вибрані праці. – Чернівці : Букрек, 2013. – С. 364-376.
2. Гульдман В. Населенные места Подольской губернии: Алфавитный перечень населенных пунктов губернии, с указанием некоторых справочных о них сведений / В. Гульдман. – Каменец-Подольский: Издание Подольского губернского статистического комитета, 1893. – 636 с.
3. Коваль А. П. Знайомі незнайомці: Походження назв поселень України / А. П. Коваль. – 2-ге вид. – К. : Либідь, 2012. – 304 с.
4. Указ Президиума Верховного Совета РСФСР от 18 мая 1948 года «О переименовании населенных пунктов Крымской области» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sevdig.sevastopol.ws/temi/per.html>.
5. Указ Президиума Верховного Совета РСФСР от 21 августа 1945 года «О переименовании районов и районных центров Крымской АССР» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.liveinternet.ru/users/4768613/post351403976>.
6. Українська РСР. Адміністративно-територіальний поділ на 1 вересня 1946 року. – К., 1946. – 1084 с.

Стаття надійшла до редакції 24.10.2016 р.

Iwona Dudzik

*(Państwowa Wyższa Szkoła Techniczno-Ekonomiczna
im. ks. Bronisława Markiewicza w Jarosławiu)*

THE LANGUAGE OF THE YOUNG GENERATION IN THE CONTEXT OF THE CULTURAL CHANGES ON THE EXAMPLE OF THE VOCABULARY DESCRIBING INTERNAL FEELINGS

The paper talks about the issues related to the cultural changes and the vocabulary describing internal feelings of the modern youth. It points out the changes in the ways of verbal communication as well as the ability to name internal experiences. A reliable analysis of the topic was based on different types of field research collectively referred to as the sociometric research, encompassing an interview and a survey. The research included a specific subject group, namely the full-time students of pedagogy (1st-, 2nd-, 3rd-year students) at the Bronisław Markiewicz State Higher School of Technology